

Valkoiset ja punaiset lähtivät omille tahoilleen

Tampereen asemalla seisoi maanantaina tammikuun 28. päivän aamuna viisi tietämätöntä miestä. He olivat senaattori Juhani Arajärvi suomalaisesta puolueesta sekä kansanedustajat Lauri Relander maalaisliitosta ja Anton Huotari, Emil Murto ja Emil Saarinen sosialidemokraattisesta puolueesta. Miehet olivat matkalla eduskunnan uuden istuntokauden avajaisiin, mutta juna ei lähtenytkään.

Sen enempää laillinen hallitus kuin punakaarti ei ollut tiedottanut näille kansanvalitsemille edustajille, että edellisenä yönä oli maassa syttynyt sota.

Tammisunnuntaita 27. tammikuuta 1918 pidetään vapaussodan alkamispäivänä. Ei liene sattuma, että työväenliike aloitti vallankumouksen juuri samana päivänä.

Jossain tieto kulki ja tiedustelu pelasi, vaikka ei välttämättä puolueiden edustajiin päin. Erityisesti tämä näkyy sosialidemokraattisessa puolueessa, sillä punakaartille oli myönnetty valtuudet julistaa maa sotatilaan ja aloittaa vallankumousvalmistelut.

Ne tekivät halunsa mukaan.

Pohjanmaalta ja Karjalasta se alkoi

Mutta niin tekivät hallituksen joukotkin. Eduskunta oli jo tammikuun 12. päivänä myöntänyt hallitukselle valtuudet lujan järjestysvallan luomiseksi maahan. Suojeluskunnat nimettiin hallituksen joukoiksi ja niitä johtamaan valtuutettiin Venäjän armeijassa palvellut kenraaliluutnantti Carl

Gustaf Emil Mannerheim.

Mannerheim päätti, että ensimmäiseksi eliminoidaan venäläisvaara Pohjanmaalla eli riisutaan aseista siellä olevat joukot. Senaatin puheenjohtaja eli pääministeri P. E. Svinhufvud pyysi Mannerheimia vielä lykäämään sotatoimien aloittamista, mutta tämä piti päänsä. Niin suojeluskuntalaiset riisuiivat venäläiset aseista aamuyöllä maanantaina 28. tammikuuta Seinäjoella, Ylistarossa ja Lapualla.

Hallituksen armeija sai venäläisten varuskunnista merkittävästi aseita: 8 000 kivääriä, 34 konekivääriä ja kymmeniä tykkejä.

Ennen tätä oli sota alkanut Karjalassa, missä suojeluskuntalaiset jo 23.1. riisuiivat Sortavalan venäläiset sotilaat aseista ja valtasivat sikäläisen asevaraston. Venäjänsaarelle Viipurin lähelle kokoontuneet valkoiset lähtivät 26.1. siirtymään Antreaan, joka oli valittu Karjalan suojeluskuntalaisten kokoontumispaikaksi. Matkallaan he taistelivat kolme kertaa punaisten kanssa Viipurista Pietariin johtavalla radalla, viimeisin näistä oli yhteenotto asejunan kanssa 27.1. illan suussa, siis silloin kun Pohjanmaalla vasta oltiin siirtymässä aseisiin.

Tuossa junassa tuotiin aseita, jotka Lenin oli luvannut Pietarin varastoista Suomen proletariaatin käyttöön. Vaunuissa oli noin 10 000 kivääriä panoksineen sekä 10 kolmen tuuman tykkiä ammuksineen.

Tämän asejunan suojaamiseen komennettiin Lahden ja sen ympäristön punakaartilaisia jo lauantaina 26. tammikuuta. Näin oli mobilisointi alkanut myös Asikka-

lassa.

Valkoiset eivät olleet tietoisia junan sotimisen kannalta arvokkasta lastista. Niinpä he poistuivat radan varresta ammunnan jälkeisen tulitauon aikana ja asejuna pääsi monien vaiheiden jälkeen Lahteen asti.

Mies toisensa perästä katosi

Tammikuussa Asikkalassa valmistauduttiin molemmin puolin aseelliseen yhteentottoon. Suojeluskuntaa pitäjään ei vuoden 1917 aikana saatu perustetuksi monista yrityksistä huolimatta. Salaa kuitenkin tutkittiin kiväärin toimintaa ja harjoiteltiin sen käyttöä. Maaliin ei kuitenkaan uskallettu mennä ampumaan.

Jo joulukuun alussa pidettiin Lahdessa suojeluskuntien yhteinen kokous, jonne Asikkalastakin lähetettiin edustajat, vaikkei omaa suojeluskuntaa ollutkaan. Siellä päätettiin Sysmään perustaa sotaharjoituskoulu. Sen johtajaksi valittiin everstiluutnantti August Lindeman ja hänen apulaisekseen kapteeni Aarne Uimonen Asikkalan Urajärveltä.

Tänne asikkalalaistenkin piti lähteä. Ja miehiä alkoi virrata salaa koilliseen. Oman pitäjän miesten lisäksi sinne ohjattiin ja kyydittiin Lahdesta ja Hollolasta tulevia. Jopa Helsingistä asti oli Sysmään menijöitä. Toukolan majatalossa oli aina kyytihevokset valmiina näitä matkalaisia varten.

Asikkalan omat miehet odottelivat helmikuun 3. päivään asti. Tällöin Salonsaaren Kuoppalassa tehtiin yhteispäätös, jonka mukaan tiistaina 5. helmikuuta lähdettiin.

Punakaartiin enemmän kuin valkoisten puolelle

Vastaavasti miehiä riensi päinvastaiseen suuntaan Lahden punakaartiin. Asikkalan suojeluskunnan viisivuotishistoriikki toteaa, että Lahden punakaartiin menijöitä oli runsaslukuisemmin kuin Sysmään tai muualle valkoisten joukkoihin.

Mies toisensa perään katosi paikkakunnalta, joskus häipyi isokin miesjoukko. Lah-

dessä asioillaan käyneet asikkalalaiset löysivät kadonneensa marssimassa Lahden kauduilla punainen nauha käsivarressa ja venäläinen ase olalla.

Innostus aseellisesta vallankumouksesta ei saavuttanut kaikkia Asikkalan sosialidemokraatteja. Kun halu punakaartiin villitsi kovimmillaan Anianpellon ja Vääksyn nuoria miehiä, piti kirvesmies Kalle Sainio työväentalolla heille kovan puheen.

Jälkeenpäin yksi lähteneistä, Kaivolant veljeksiä Anianpellosta, totesi sota- ja van- kilamatkalta palattuaan:

– Kyllä siellä oli aikaa ajatella, että Sainion setä puhui hyvin, mutta me pojat emme ymmärtäneet.

Tuosta Anianpellon työväentalolla pidetystä värväyskokouksesta lähti noin 20 miestä Lahteen. Myöhemmin punakaartiin liittyi paljon torppareita ja heidän poikiaan toivossa saadan kapinahallituksen julistuksen mukaisesti torppansa taloista vapaiksi.

Monen työtä vailla olevan kannustimena oli kaartilaisille luvattu 450 markan kuu- kausipalkka.

Punaisilla ylivoima Lahden seudulla

Työväen järjestyskaartilla oli Lahdessa selvästi sekä mies- että aseylivoima. Kaarti sai aseita mm. venäläisiltä. Kun kaarti piti 13. tammikuuta tupaantuliaisiaan Hennalan kasarmeilla, marssiosastossa oli 140 kiväärein varustettua miestä ja heidän perässään vielä joukko aseettomia. Kasarmit kaarti oli saanut harjoituspaikakseen venäläisten lähdettyä.

Lahden suojeluskunnan varastossa oli samaan aikaa 28 kivääriä ja 10 käsiasetta.

Lahden työväen järjestökaarti muuttui vähitellen ja lopulta 27.1. pidetyssä kokouksessa ihan todellisestikin punakaartiksi. Samana kuuluisana tammisunnuntaina pidettiin Hennalan kasarmeilla Lahden rykmentin edustajakokous. Rykmentin alueeseen kuului Lahden lisäksi Hollola, Asikkala, Kärkölä, Koski, Nastola, Orimattila, Artjärvi ja Heinola. Alue laajeni myöhemmin pitkin Kymijokea Suomenlahteen.

Asikkalan edustajana rykmentin esikuntaan valittiin kirvesmies Kalle Kaivola Anianpellostä. Koska Asikkalan kaartilaiset oli komennettu Lahteen, jäi Asikkala samoin kuin Heinola ja Heinolan maalaiskunta sodan alkuvaiheessa pitkälti helmikuuhun ns. ei kenenkään -maaksi.

Punakaartilla lasketaan aseissa olleen asikkalalaisia noin 250–300 miestä ja joku-nen nainenkin. Tässä joukossa ovat ilmeisesti kaikki loppuvaiheessa pakko-otolla mukaan värväytytkin. Valkoisten puolella taistelleiden asikkalalaisten luvuksi on saatu 62.

Sodalla on ollut monta nimeä

Vuonna 1918 Suomessa käyty sota on monella tavalla ongelmallinen. Jopa sen nimestä ei olla täysin yksimielisiä. Nimikysymys on noussut esille aina, kun muistellaan itsenäisyytemme alkuaikojen tapahtumia.

Tammikuussa 1918 alkaneen sodan lähtökohtahan oli kaksinainen: hallitus ryhtyi riisumaan venäläisiä joukkoja aseista ja yhtäaikaisesti punakaartit aloittivat vallankumouksen. Sodasta käytettyjä nimityksiä ovat kapina tai punakapina, kansalaissota tai sisällissota, luokkasota ja vapaussota.

Kapinaa käyttivät jo heti sodan jälkeen niin punaiset kuin valkoiset, vapaussota-sanaa yksin valkoiset. Kansalaissota-sanalla yritettiin yhdistää sotaan syylliseksi molempia osapuolia.

Sisällissota ei sanana ole vakiintunut Suomessa vuonna 1918 käyty sotaan, vaikka se pääosin oli suomalaisten sisäistä taistelua. Vieraita vapaaehtoisia, myös vieraita joukkoja oli, mutta olihan niitä esimerkiksi Espanjan sisällissodassakin.

Valkoisten puolella ja varsinkin aktivistien ajaman jääkäriliikkeen piirissä eli voimakkaana henki Suomen vapauttamisesta venäläisestä sortovallasta. Niinpä sotaan lähdettiin tässä hengessä, vaikka venäläisten määrä Suomessa väheni Saksan ja bolshevikkihallituksen tekemän rauhansopimuksen mukaan jo maaliskuun alussa pariin tuhanteen vapaaehtoiseen.

Sodassa taistelivat siis Suomen kansalaiset toisiaan vastaan, tosin saksalaisia joukkoja tuli loppuvaiheessa valkoisten puolelle. Käytiin sisällissotaa, mutta vapaussotanimeä on perusteltu sodan lopputuloksen takia. Suomi varmisti sillä vapautensa Venäjältä. On nimittäin arvioitu, että jos punaiset olisivat voittaneet, Suomesta olisi loppulta kuitenkin tullut neuvostotasavalta.

Viime vuosien keskusteluissa on sisällissota-nimitys alkanut vallata alaa niin vapaus- kuin kansalaissodaltakin.

Tutut miehet huomasivat olevansa eri puolilla

Sodan syttyminen vuoden 1918 tammi-kuun lopulla oli edellisen vuoden kuohunnan tulosta. Suomessa tämä kuohunta alkoi vuoden 1917 maaliskuun vallankumouksesta Venäjällä.

Luokkaeroja kyllä oli, mutta siihen asti ainakin Asikkalassa elettiin varsin sovinnossa. Tuolloin ei Kymiyhtiön piirimies T. E. Kalliokoski vielä tiennyt, että hänestä tulee seuraavana vuonna Asikkalan suojeluskunnan päällikkö. Eikä tiennyt helsinkiläinen räätäli Oiva Lunden, että hän taistelee vuoden kuluttua punakaartissa.

Kalliokoski ja Lunden kohtasivat Kurhilaissa. Kalliokoski asui siellä, Oiva Lundennille kylä oli tuttu lapsuudesta asti. Hän oli ollut siellä isovanhempiensa hoidossa pienestä pojasta saakka ja saapui vuonna 1916 Kurhilaan joulua viettämään. Täällä hän myös liittyi työväenyhdistykseen, Iso-Äiniön työväenyhdistykseen, Kurhilassahan selaista ei ollut.

Lundenin joululoma venähti pitemmäksi kuin hän aavisti. Vuoden 1917 alussa venäläiset linnoittivat Suomenlahden rannikko-seutuja ja Hämettä niin innokkaasti, ettei vapaaehtoista työväkeä saatu riittävästi patterityömaille. Isäntiä veloitettiin hevosineen työmaille määräjaksi.

T. E. Kalliokoski ei halunnut vallitöihin lähteä. Hän pyysi Oiva Lundenia hoitamaan puolestaan tuon kaksiviikkoisen työrupeaman. Tuolloin 22-vuotias nuori mies lähti Helsingin seudulle vallitöihin mielellään, räätälin ammatista hän ei näytä olleen järin kiinnostunut. Tehtävänä oli kaksi viikkoa propsinajoa patterityömaalla Espoossa.

Kaksi Kurhilan punakaartilaisista Lahdessa 9.2.1918 otetussa valokuvassa. Kuvan taakse Oiva Lunden on kirjoittanut: Emil Laiho kuoli nälkään Tammisaressa. Oiva Lunden (oikeanpuoleinen) sai Tammisaressa valtiorikosoikeudessa kuolemantuomion. – Työväenarkisto.

Lunden lähti patteritöihin helmikuun lopulla 1917. Kesken työjakson syttyi Venäjän maaliskuun vallankumous. Venäläiset pakkotöissä olleet talolliset joutuivat tekemään pitkiä päiviä ja olivat hyvin kapinallisia.

Valkoisten konekiväärimiehiä Lusin rintamalla keväällä 1918. Toinen vasemmalta on Väinö Hanskala. – Erkki Hanskalan kokoelmat.

Niinpä linnoitusväki keskeytti heti työnsä, kun kuuli Venäjän kumouksesta ja palasi kotiseudulleen.

Oiva Lunden jäi kuitenkin Kurhilaan ja seurasi kylän tapahtumia työväen eli myöhemmin punaisten näkökulmasta. Hänen mielestään porvarien toiminta aktivoitui maaliskuun vallankumouksen jälkeen. Pitäjän kaikissa tilaisuuksissa erityisesti urheiluseurojen kokouksissa ei enää puhuttu muusta kuin joukkojen kasaamisesta ja rysien ajamisesta rajan toiselle puolelle.

Hän seurasi kuinka valkoiset alkoivat kuljettaa marraskuusta lähtien sotatarvikkeita maanteitse Kuhmoisiin päin.

Eryteisesti Kurhilan nuoria punaisia harmitti kenttäpuhelin, jota valkoiset ryhtyivät käyttämään kylän keskustassa. Niinpä Oiva Lunden, Niilo Laiho, Emil Laiho ja Väinö Vuorinen kokoontuivat tammikuun 15. päivän iltana mielessään tihutyö. Joukko suuntasi maantietä myöten Nuijamäelle, jossa Oiva hoikimpana ja vikkelpänä kiipesi puhelinpylvääseen ja katkaisi langat. Toiset kiersivät ne rullalle.

Saman joukko teki Iso-Ainiön pellolla. Katkaistu puhelinlanka piilotettiin metsään.

Puhelimen käyttäjiä oli juuri T. E. Kalliokoski, joka jo kesästä 1917 lähtien oli puuhannut Asikkalaan suojeluskuntaa ja oli aktiivisesti mukana myös Sysmän harjoituskoulun perustamishankkeessa.

Tämä tapaus oli yksi alku Kurhilan punakaartilille, joka perustettiin helmikuussa, kun ensimmäiset punaiset joukot saapuivat kylään.

Tykkiväen päällikölle laatikko hyviä sikareita

Kun sota alkoi, nosti juustomestari Gottfried Kernen Sveitsin lipun Kurhilassa olevan Saarholman talonsa salkoon. Näin hän toi julki, että Saarholman talo pihapiireineen oli puolueetonta aluetta. Kernen oli Sveitsin kansalainen.

Muilla asikkalalaisilla ei ollut näin yksinkertaista keinoa sulkea itseään pois maassa käytävästä veljessodasta. Puolin ja toisin uhkailtiin: ellet ole meidän puolella, olet meitä vastaan. Asikkala oli punaisten alueella, joten epäluulo ja uhkailu kohdistui ennen muuta niihin, joiden tiedettiin olevan valkoisten puolella tai osoittavan tähän suuntaan sympatioita.

Kun Asikkala oli aivan rintamalinjan tuntumassa, rintaman läheisyys toi kuntaan runsaasti punaisten joukkoja.

Helmikuun alussa esimerkiksi Padasjoen asema oli epäselvä, Sysmässä kokosivat valkoiset sotajoukkoja ja Lammi oli vielä pääosin valkoisten hallussa.

Punainen kunnallishallinto

Asikkalaan luotiin sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön ja työväenyhdistysten pohjalle vallankumouksellinen punainen siviilihallinto. Kuntaan syntyi myös sen rinnalla toimiva Asikkalan punaisen kaartin esikunta. Samanlainen esikunta tuli Kurhilaan, jonne helmikuussa perustettiin Lahden kaartin alaisuudessa toimiva Suomen Punaisen Kaartin Kurhilan paikallinen osasto.

Myös Asikkalan punakaarti yhtyi maa-

liskuun alussa Lahden rykmenttiin Vääksyn paikallisosastona. Osaston päällikkönä oli Heikki Haapanen Anianpellostä.

Paikat jaettiin kapinan alkupuolella pidetyssä yleisessä kokouksessa. Kunnallisuuden neuvoston johtoon tuli urajärveläinen muurari Jalmari Jokela, tunnettu työväenliikkeen uranuurtaja. Muita punaisen kunnallishallinnon johtomiehiä olivat nahkuri Toimi Vuorio ja torpparin poika Alarik Viljasalo Urajärveltä. Myös Lahden punakaartin esikuntaan valittu Kalle Kaivola toimi erilaisissa tehtävissä, samoin teurastaja Väinö Törnroos.

Asikkala sai vallankumousoikeuden

Asikkalaan nimettiin oma vallankumousoikeus, jonka puheenjohtajaksi mainitaan toisaalla Jokela toisaalla työmies Kustaa Saari. Jäseninä olivat Vuorio ja Viljasalo, syyttäjänä Hugo A. Viljanen.

Punakaarin esikunnassa Vääksyn kanavankaitsijan asunnossa istuivat työmies Juho Sinivaara ja seppä Juho Jokinen. Kolmantena esikunnassa oli sen sihteeriksi otettu lussimies Kalle Rantasen tytär Rauha Rantanen. Sihteeriksi kuulemma tarvittiin, kun esikunnan miesten kirjoitustaito ontui.

Kumpi näistä sitten oli esikunnan päällikkö? Jokinen sanoi kapinan kukistuttua, että Sinivaara. Oli hyvä laskea syy toisen niskoille, kun tämä oli mestattu. Rauha Rantanen todisti vuosien kuluttua, ettei kumpikaan ollut sen erityisemmin päällikkönä, miehet päättivät yhdessä esikunnassa

esille tulleet asiat.

Lupalappuja ja takavarikoiteja

Näitä olivat erilaisten lupalappujen kirjoittamiset. Edes Lahteen ei Asikkalasta päässyt, jos ei saanut esikunnalta matkustuslupaa.

Kurhilan osastolla oli oma esikuntansa, jota johti työmies Kustaa Saarinen. Hänen lisäksi siihen kuuluivat Emil ja Niilo Laiho, Emil Aalto ja Evert Lehtimäki sekä Oiva Lunden.

Esikunta antoi – samoin kuin punainen elintarvikelautakunta – erilaisia takavarikoimismääräyksiä. Niillä otettiin punakaartille tavaraa kaupasta tai viljaa, rehua, maitoa jne. taloista. Kuljetustarpeisiin pakko-otettiin hevosia ja rekiä.

Punakaartien komppanioilla oli kyllä omatkin takavarikoitipäällikkönsä. Vääk-systä käsin toimivat esimerkiksi Väinö Var-

pola ja Tuomas Syrjänen Herralasta.

Kurhilan kaartin takavarikoitipäällikkönä toimi Oiva Lunden. Kapinan loppuselvittelyissä hänen väitettiin olleen koko pitäjän kauhu, joka ryösteli talot miltei puti-puthiksi.

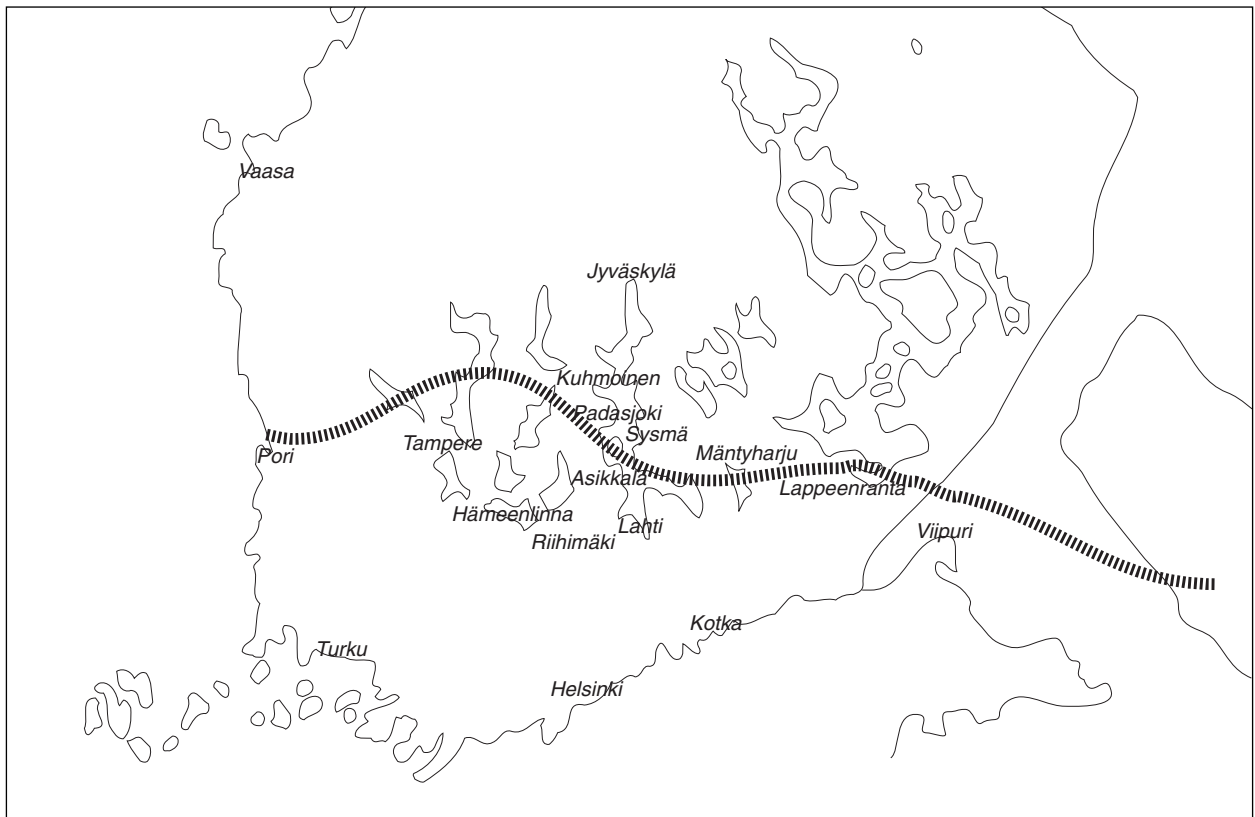
Lappu nyt, korvaus myöhemmin

Takavarikoinnista annettiin leimalla varustettu lappu ja luovuttajalle luvattiin, että rahat maksetaan lappua vastaan, kun vallankumous Suomessa on saatu päätökseen.

Kauppias E. Hoimela säilytti tarkasti kaikki saamansa laput. Ne tallennettiin aikanaan Juho Jokisen oikeudenkäyntipapereiden liitteeksi. Tuskinpa Hoimela niistä koskaan rahojaan sai.

Tällainen oli esimerkiksi takavarikkopäällikkö Oiva Lundenin antama lappu:

– Suomen Punaisen Kaartin Kurhilan

Helmikuun puoliväliin mennessä maa oli jakautunut punaiseen ja Valkoiseen Suomeen. Punaisten hallussa oli eteläinen Suomi, muutamia pieniä osia lukuunottamatta. Asikkala kuului punaiselle puolelle, mutta Sysmä jo valkoiselle. Heinola ja Padasjoki olivat vielä tässä vaiheessa ei kenenkään maata.

paikallinen osasto on takavarikoinut 500 tupakkaa. Summa 25 markkaa. Asikkala 11.4.1918.

Juho Sinivaara kirjoitti kohteliaasti:

– Olkaa hyvä ja antakai tykkiväen pääl-
likölle sen laskuun 1 loota parempia sikaa-
ria. Wääksy 30.3.1918.

Rauha Rantasen, joka otettiin esikuntaan kirjoitustaitonsa takia, antama lappu oli tällainen:

– Anettava Lempi Peltoselle 3 tusinaa neppejä. ”Kaartin laskuun”. 12.4.1918.

Jokainen takavarikointilapuista piti va-
rustaa leimalla, jotta ne olisivat virallisia.
Kurahilan kaarti käytti Äinään työväenyh-
distyksen leimaa, Vääksestä käytettiin mm.
seuraavanlaisia leimoja: Asikkalan sos.dem.
kunnallisjärjestö, S. Punasen Kaartin
Wääksyn Esikunta tai Punaasen Kaartin
Lahden Rykmentin Takavarikkotoimisto.

Ryöstelyäkin tapahtui

Ne, jotka joutuivat takavarikkomääräys-
ten kohteeksi, kokivat tulleen ryöstetyik-
si. Punaiset taas katsoivat toimivansa kan-
sanvaltuuskunnan tiukkojen määräysten
mukaan. Jokaisen takavarikkolapun perus-
teella oli tarkoitus korvata aikanaan tava-
roiden arvo.

Ei tosin aina. Jos tavaroita piilotettiin ja
ne löydettyinä takavarikoitiin, ei korvausta
luvattu. Myöskään valkoiseksi tunnettujen
pitäjäläisten omaisuuden kanssa ei aina ol-
tu kovin tarkkoja, ei varsinkaan silloin, jos
talosta oli lähdetty sotimaan valkoisten
puolelle. Suoranaista ryöstelyäkin tapahtui.

Suurin niistä lienee ollut Hinttolan rust-
hollin tyhjennys huhtikuun 8.–10. päivien
tienoilla. silloin kävi kartanossa useiden he-
vosten karavaani hakemassa tavaroita, jot-
ka Vääksestä tasattiin.

Vääkskyläiset muistavat, kuinka jäältä
karautti kylään kaksi komeaa hevosta, ryös-
tösaalista nekin, ja kummankin ajajan pääs-
sä oli kirjava tupsullinen pannumyssy.

– Ne minä muistan, että olivat karmean
näköiset. Sanoivat että ne pannumyssyt oli-
vat Saksalan kartanosta ja se oli pilaa. Huo-

noa pilaa se oli, mutta tyhmäähän se jouk-
ko olikin, muistelee Aune Sainio.

Kuinka kävi Gottfried Kernenille?

Mutta palataanpa vielä Gottfried Kerne-
niin. Hänen puolueettomuutensa ja koske-
mattomuusvaatimuksensa loppuivat sillä
hetkellä kun Kalmin johtamat valkoisten
joukot olivat valloittaneet Kurhilan. Saman
päivän iltana, kun taistelu oli päätynyt,
Saarholman talossa perustettiin Hans Kal-
min määräyksestä Asikkalan suojeluskun-
ta. Sen varapuheenjohtajaksi valittiin Gott-
fried Kernen.

Vuoden 1918 syksyllä Kernen anoi Suo-
men kansalaisuutta. Asikkalan kunnanval-
tuusto puolsi anomusta mielihyvällä, koska
anoja oli poliittisesti luotettava kunnan
kansalainen.

Saivat häädön.

**Grääseen taloon Asikkalassa tuli
eräänä iltana 6 miestä pyytäen yösiijaa,
sen saivat. illan tullessa tuli puheeksi
miehen matka avoimesti. Ilmoittivat he
menevänsä valkokaartin harjoitukseen
Syymään. Levollisesti ilmoitti isäntä sa-
moin mennä huomenna punakaartin
harjoitukseen Lahteen, joten heillä ei ole
tilaa saman katon alla.**

**Lahtarit lähtivät häpeissään pois ty-
sien missä on ensimmäinen talo, jossa
mahdollisesti saisi yösiijaa, johon isäntä
ei tietännyt antaa mitään tietoa.**

*Uutinen Toveri-lehdessä 26.2.1918. Toveri
oli Lahden punakaartin lehti, joka alkoi il-
mestyä helmikuussa 1918. Lehdessä ker-
rottiin mm. kuinka Asikkalasta samasta
talosta isäntä lähti punakaartiin ja renki
valkokaartiin. Tämä pikku uutinen kuvaa
myös niitä tunnelmia, joissa määriteltiin,
kummalle puolelle asetutaan.*

Saunaretki Sysmään muuttui pakokauhukseksi

Ensimmäinen vapaussodan taisteluissa kaatunut asikkalalainen oli työmies Emil Tuomainen Salonsaaresta. Hän sai surmansa Keravalla tammikuun viimeisenä päivänä 1918. Tuomainen oli punaisten joukoissa puolustamassa Keravan asemaa Porvoon suunnasta hyökänneitä valkoisia vastaan.

Tässä taistelussa oli kaksi tuon sodan kahakoille ominaista piirrettä, jotka puuttuivat lähes tyystin talvisodan tai jatkosodan tapahtumista: koukkaamaan lähtenyt osasto eksyi ja vankeja odotti tyly kohtalo – ampuminen.

Tammikuun 31. päivänä elettiin sodan alkua, vielä ei osattu puhua edes rintamista. Itä-Uudenmaan suojeluskuntalaiset lähtivät hyökkäykseen Porvoon rataa pitkin. Tarkoituksena oli katkaista päärata Keravalla.

Sikäläiset punaiset saivat etukäteen kuulla hyökkäyksestä ja kokosivat puolustukseen 200 miestä. Valkoisia lienee ollut saman verran.

Valkoiset jakautuivat kolmeen osastoon, joista oikealta siiveltä koukannut eksyi täydellisesti, vaikkei sen olisi tarvinnut tehdä muuta kuin seurata rataakiskoja. Taistelu päättyi valkoisten vetäytymiseen. Punaisten tappiot olivat kuusi kaatunutta – heidän joukossaan Emil Tuomainen – sekä kymmenkunta haavoittunutta.

Valkoisten menetykset olivat kolme taistelussa kaatunutta, yhdeksän haavoittunutta ja viisi vankia. Punaisten ampuivat taistelun jälkeen nämä vangit ja sen päälle vielä kuusi kylän valkoista asukasta.

Keskellä vihollisaluetta suojeluskunta-

laiset tunsivat itsensä uhatuiksi. Vähitellen he perääntyivät Porvoon saaristoon ja myöhemmin Suomenlahden yli Viroon. Tämän joukon olemassaolo aiheutti Heinolan ensimmäisen taistelun helmikuun 28. päivänä, kun Mannerheim tahtoi hinnalla millä hyvänsä lähettää sille apua.

Punaisten ryhmittyvät Kurhilaan ja Vääkseen

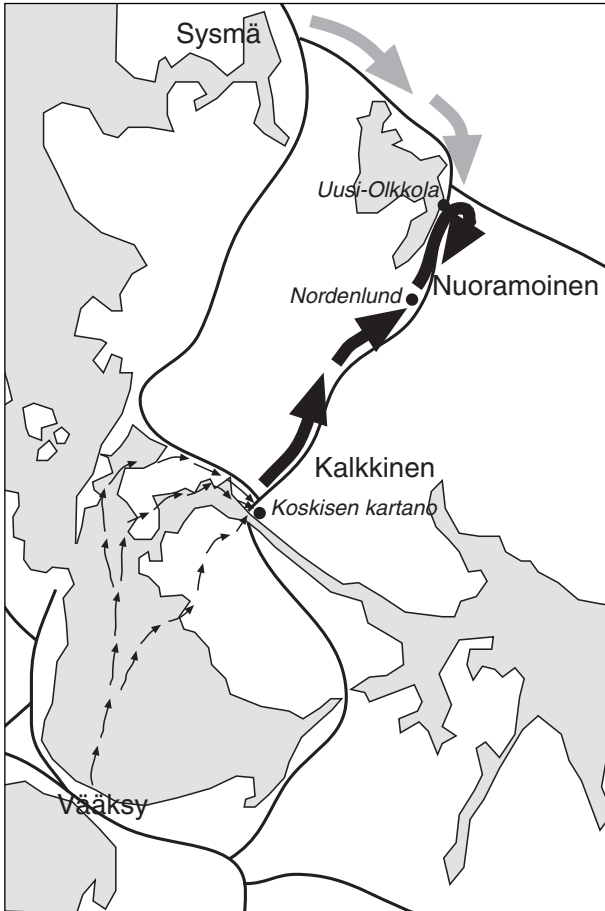
Asikkalassa elettiin helmikuun alkupuolisko rauhallista aikaa. Punaisten yleishyökkäys pitkin rintamaa alkoi helmikuun 20. päivän tuntumassa, jolloin Asikkalasta tuli punaisten joukkojen keskittämipaikka.

Kurhilaan saapui sunnuntaina 17. helmikuuta 68 hevoskuormallista punakaartilaisia. Kun yhden hevosen rekeen mahtui 3–4 miestä, niin punakaartilaiden määrä nousi kahteen ja puoleen sataan.

Heti seuraavana yönä 18.2. osa tästä joukosta lähti Iso-Äiniön kautta Padasjoelle, mutta palasi sieltä parin päivän päästä takaisin tappion kärsineenä.

Toinen osa lähti Asikkalan Kirkonkylään ja 20. helmikuuta siellä raivosi täysi sota. Eräs poikanen oli lähtenyt metsälle ja ampui peltoaukean reunassa metsäkanoja. Tästä punaiset luulivat valkoisten hyökkäävän Sysmästä ja aloittivat kiivaan tulituksen ennen kuin huomasivat erehdyksensä.

Pari päivää sen jälkeen, kun punaiset olivat saapuneet Kurhilaan, lähti Lahdesta aamuvarhaisella toinen joukko, joka suuntasi Vääkseen. Tarkoituksena oli hyökätä

Punaisten eteneminen on merkitty mustilla nuolilla ja valkoisten harmailla. Nuoramoinen kahakan jälkeen punaiset peräntyivät Vääksyyn asti.

Päijänteen molemmin puolin Keski-Suomeen Jyväskylän ja Pieksämäen väliselle radalle asti.

Vääksyyn saapuneiden punaisten hyökkäyskohteena oli Sysmä. Tämä joukkoa komensi helsinkiläinen leipuri ja pataljoonan päälliköksi kohonnut Gösta Sundberg. Mukana oli Uudenkylän komppania päällikkönään Taavi Leppänen ja yksi komppania Lahden rykmentistä päällikkönään hiiva-tehtaan työläinen Mikko Huvinen. Hyökkääjiä oli 300–350 miestä.

Punaisten Lahden Rykmentin ylipäällikö Nestor Linnanen, ammatiltaan muurari, osallistui Sysmän operaation suunnitteluun ja kävi keskiviikkona 20.2. sekä Vääksyssä että Kurhilassa, mutta ei ollut mukana itse hyökkäysretkellä. Hän oli silloin Kouvolassa keskisen armeijan päämajassa hyväksyttävässä sotasuunnitelmaansa.

Miehiä olisi mutta ei aseita

Sysmään oli tammikuussa muodostunut Lahden suojeluskuntapiirin aloitteesta sotakoulu, jonka johtajana toimi vanhan kaartin everstiluutnantti August Lindeman ja kouluttajana kapteeni Aarne Uimonen Asikkalan Urajärveltä. Miehiäkin sinne oli saapunut tasaisena virtana niin etelästä punaisten hallussa olevilta alueilta kuin pohjoisen pitäjistä. Helmikuun toisella puoliskolla heitä oli kertynyt jo 400–500.

Ainoa mitä puuttui olivat aseet. Kivääreitä oli vain 50 eli joka kymmenennelle miehelle.

Punaiset olivat saaneet tästä tiedon ja lähtivät Vääksystä jätse kolmea eri reittiä Kalkkisiin 20. helmikuuta. Kiirettä ei pidetty, vaan yöksi asetuttiin Koskisen kartanoon.

Valkoiset olivat pitäneet siellä etuvartiota, mutta kuultuaan punaisten lähestymisestä peräntyneet pois.

Kun kartanon puhelin soi, Sundberg meni vastaamaan. Puhelimessa tiedusteltiin, oliko saatu selvyyttä, kuinka paljon punaisia joukkoja oli tulossa Kalkkisiin. Päällikkö vastasi, että niitä on arvioitu mukaan noin 3.000 miestä.

Soitto tuli valkoisten Sysmän esikunnasta.

Vieläkään hyökkääjillä ei ollut mitään kiirettä, vaan seuraava yöpymispaikka oli Sysmän puolella Nordenlundin kartanossa.

Tämä punaisten vitkuttelu koitui heidän kohtalokseen, sillä valkoiset saivat 20. helmikuuta Vaasasta Jyväskylän kautta toimitetun suuren aselähetysten. He olivat valmiit vastaanottamaan hyökkääjät.

Perjantai-illan sauna oli kohtalokas

Perjantaina 22. helmikuuta punaisten joukot saapuivat Nuoramoiisiin, jossa ne asettuivat Maatiasvirran rannalla oleviin taloihin. Etuvartio vietiin virran yli ja kaksi kuularuiskua eli konekivääriä pantiin aseisiin.

Vapaussodan miehistönkuljetuskalustoa. Siellä missä ei ollut rautateitä, käytettiin hevosia ja rekiä. Kymmenien hevosten kolonna ei vuonna 1918 ollut vieras näky.

Illansuussa tuli Olkkolan talossa olevaan rintamaesikuntaan vanha nainen, joka kertoi valkoisten saaneen lisää joukkoja ja valmistautuvan hyökkäämään. Sundberg piti tietojen tuojaa vihollisen lähettämänä ek-syttäjänä ja lukitsi tämän kartanon sivukamariin.

Samalla annettiin määräys, että talojen saunat pannaan lämpiämään, jotta miehistö pääsee kylpemään. Kesken saunomisen valkoiset hyökkäsivät illan jo pimetessä.

Etujoukot peräytyivät joen vartta ja pääsivät palaamaan virran yli pääjoukkojen selän takaa. Saunajat joutuivat pakenemaan alastomana helmikuun pakkasessa kivääri ja vaatteet kainalossaan. Vasta puolen kilometrin päästä miehet rauhoittuivat niin paljon, että alkoivat kiskoa vaatteita päälleen.

Päälliköt pakoon ensimmäisinä

Varsinaista laukausten vaihtoa käytiin tuskin puolta tuntia. Punaisten joukot olivat täysin sekaisin ja tälle sodalle niin tyyppilliset huhut aiheuttivat pakokauhun.

Taistelujen päätyttyä punakaartilaiset

huomasivat, että osa päälliköistä oli karannut rintamalta vieden pieniä vartiojoukkoja mukanaan.

Alkoi hurja pako, joka päättyi vasta Vääkysssä. Rekiä kaatui ja särkyi rytäkässä, hevosia ajettiin läkähdyksiin. Vasta seuraavana keväänä löytyi pellolta nahkuri Vuorion komea ori, joka oli ajettu tukehuksiin ja jätetty lumihankeen..

Lahdesta oli tosin tullut määräys, että perääntyminen olisi keskeytettävä Kalkkiisiin, sillä lisäjoukkoja on tulossa. Niitä lähettiin yksi lahtelaiskomppania Kurhilasta, mutta se ei ehtinyt ajoissa paikalle.

Nuoramoisten voitto oli ensimmäinen taistelu Sysmässä koulutettavina olleille valkoisille. Valkoisia osallistui hyökkäykseen komppanian verran ja hyökkäystä johti luutnantti W. I. Leinonen.

Taistelussa, vai pitäisikö sitä sanoa kahakaksi, kaatui neljä punaista. Valkoiset eivät kärsineet menetyksiä. Kauhustusta herätti kahden valkoisten puolelle pyrkineen ja punaisten vangiksi joutuneen miehen ruumiiden löytyminen lumihangesta Kii-makivenmäeltä. Merkeistä päätellen heitä oli kidutettu.

Toinen raportti kertoo, että punaisia olisi kaatunut kaksi ja kaksi olisi otettu vangiksi. Kun vankien kohtalo tässä sodassa oli tyly, lopputulos oli sama: neljä ammuttua punaista.

Kun punaiset olivat aikansa toipuneet Vääksyssä, he palasivat takasin Kalkkisiin, jonne muodostui rintamalinja lähes kahdeksi kuukaudeksi.

Punaisten itsensä Sysmän saunareissuksi nimittämästä tapahtumasta käytiin jälkipyykkiä pitkään. Gösta Sundberg säilytti pataljoonan päällikön asemansa, mutta komppanianpäällikkö Mikko Huvinen alennettiin rivimieheksi. Tuomion syynä oli hidas johtaminen.

Sysmän valkoiset etenivät Kalkkisiin asti ja pitivät siellä vartiota Kymninvirralla ja hallussaan Vähä-Pulkkilan puhelinkeskusta, jonka kautta voitiin kunnella puheluita Vääksystä.

Kalkkisten rintaman myöhemmät vaiheet

Punaiset ryhtyivät valmistelemaan uutta hyökkäystä vasta lähes kuukauden kuluttua Nuoramoisten taistelusta. Lahden kaartin ylipäällikkö Nestor Linnanen kävi Vääksyssä ja Kurhilassa 20. maaliskuuta tarkastamassa joukkoja.

Sysmän valkoiset saivat tiedon tulevasta hyökkäyksestä. Mikkelistä siirretty varatuomari Martti Eklundin komppania sai rintamakomentaja Lundénilta käskyn suojata rintaman oikeaa siipeä ja karkottaa Riihilahden ja Kalkkisten kautta etenevät viholliset. Eklundilla oli käytössään noin 139 miestä.

Punaiset aloittivat hyökkäyksensä maaliskuun 23. päivänä. Noin 500–600 miestä tunkeutui Pulkkilasta Nikkaroista kohtia ja Kalkkisista Nuoramoisten suuntaan. Joukoilla oli useita konekiväärejä ja nyt myös tykki, joka oli asemassa Kymninvirran etelärannalla. Hyökkäys suuntautui Pulkkilasta Nikkaroisten ja Kalkkisista Nuoramoisten suuntaan.

Valkoisilla oli vain heikot vartio-osastot, jotka perääntyivät ja puolustus asettautui

Aseensa mittainen sotilas. Aukust Salonen Asikkalan Vähimaalta taisteli punaisten puolella. – Työväenarkisto.

linjalle Nuuttila–Kuoppainen–Onali. Punaiset valtasivat Nuuttilan eli Karilanmaan kartanon, mutta Nuoramoisten tieltä kulkanut Eklundin varapäällikön K. Tapolan osasto valloitti sen takaisin.

Eklund piti päämajaansa Virtaan talossa. Hän sai vahvistukseksi 60 miestä ja yhden konekiväärin Sysmän 5. komppaniasta. Punaiset hyökkäsivät seuraavien päivien aikana useaan kertaan kummankin tien suunnasta. Hyökkäykset torjuttiin, vaikka puolustajilla oli selvä alivoima.

Punaisten tykki ampui ensin Kymninvirran eteläpuolelta. Kun ammunta ei tuottanut tuloksia, tykki siirrettiin kirkon viereen. Siinä maaperä oli kallioinen, joten koko kyllä täräsi joka kerta kun tykillä ammuttiin.

Edelleenkin ammunnan tuloksista ei voinut puhua. Ratsumies lähetettiin joka kerta katsomaan, miten kranaatit osuivat.

Ne lentelivät minne sattui, tosin maaliitkin olivat epämääräisiä, sillä taloja oli harvassa ja ampumamatkaa 4–5 kilometrä.

Tulituksen kohteena oli erityisesti Arolan torppa, joka oli valkoisten tukikohtana Nuoramoisten tien suunnassa. Punaiset yrittivät myös rintamahyökkäystä torppaa kohti, mutta peltoaukealla se ei onnistunut.

Kun Sysmän tiedustelu sai selville, että punaisille oli tulossa huomattavia vahvennuksia ja nämä suunnittelivat jopa sillan rakentamista Kyminvirran yli, Eklundille lähetettiin Mäntyharjulta vielä Mikkelin 3. komppania vahvennukseksi. Hän sai myös määräyksen työntää vihollinen virran eteläpuolelle.

Tähän hän ei kolmen komppaniansa ja muutamien vahvistusryhmien kanssa ryhtynyt. Maaliskuun lopulla Eklund oli sijoittanut 150 miestä Karilanmaan ja Nuuttilan seudulle, 120 miestä Arolan torpan tienoille ja 50 miestä Onaliin. Lisäksi oli vartiostoja näiden paikkojen välillä. Valkoisilla oli käytössä kolme konekivääriä, mutta ei ollenkaan tykistöä.

Punaisilla oli miehiä huomattavasti enemmän: Pulkkilan ja Riihilahden seuduilla 400 miestä, Kalkkisissa 300 ja Onalissa 100. Ylimpänä päällikkönä Vääksyn–Kalk-

kisten rintamalla oli Riihimäen tykistöjoukkojen päällikkö venäläinen O. Mai.

Konekivääreitä oli kymmenen ja tykkeitä jo kolme. Huhtikuun alussa punaiset saivat vielä toisen tykkipatterin, joka sijoitettiin Pulkkilanharjulle. Se vedettiin kuitenkin jo parin viikon päästä Lahden puolustukseen.

Tuona aikana he ehtivät ampua tykillään Padasjoelle. Erityiskohteena oli Hinttolan talo, jota pommitettiin päivittäin. Hinttolansaareissa valkoisilla oli vartiopaikka, josta pidettiin yhteyttä maaliskuun 25. päivänä Padasjoen kirkonkylän valloittaneiden Kalmin joukkojen kanssa.

Sen verran punaisten tykkituli vaikutti, että Hinttolansaaren tukikohdasta luovuttiin 2.4. ja vartiojoukko perääntyi Karilanmaahan.

Ylivoimastaan huolimatta punaiset eivät ryhtyneet etenemään ja Eklundkin tyytyi lujittamaan puolustustaan. Valkoisten eteneminen Päijänteen länsirannalla pakotti punaiset irtautumaan saarrostusuhan takia 14. huhtikuuta. Komppanianpäällikkö Martti Eklund kuljetti joukkonsa Kymijoen yli 16.4. etelään perääntyvän vihollisen jäljelle. Näillä joukoilla oli ratkaiseva osa Asikkalan itäosan ja Vierumäen taisteluis-

Venäläinen kolmen linjan kiväri oli pitkä ja hankala käsitellä. Niinpä Toivo Tinnilä vaihtoi sellaisen tilaisuuden tulleen Lahdessa tähän japanilaiseen lyhytpiippuiseen ratsuväen aseeseen. Kivääri on edelleen tallella metsästysaseeksi muunnettunaa.

